

D • N

26/2 1952

Nazismens styrande klass

Hooverinstitutet vid Stanforduniversitetet i Kalifornien (finansierat genom en donation av förre presidenten Herbert Hoover) har igångsatt en serie politiska undersökningar av originell och högst intresseväckande art. En huvudpunkt på programmet är att analysera elitens (den eller de styrande gruppernas) struktur i skilda stater. En volym, som på grund av det begränsade källmaterialet är mindre viktig, behandlar Sovjets politbyrå; en annan, författad av Daniel Lerner, söker på en bredare bas ge klarhet rörande den nazistiska regimens härskande klass (The Nazi Elite). En av de främsta källorna är nazismens Führerlexikon, med dess 1.600 biografier över ledande män — kvinnor fick inte vara med — inom rörelsen. Målet är att från vissa bestämda synpunkter jämföra den nazistiska eliten (i ordet elit ligger, det bör understrykas, ingenting av värdering) med eliten i andra länder och i Tyskland före nazismen. Man stöter sig ibland på den invecklade terminologin, som inte sällan tycks vilja ge illusionen av nyhet åt banala satsar, men i det hela är denna detaljerade, med statistiska metoder arbetande undersökning högst upplysande.

Från vilka socialgrupper kom nazisterna? Här genomföres en uppdelning i huvudsakligen två grupper av ledare: propagandister och förvaltningschefer. Propagandisterna karakteriseras schematiskt som "främmande" eller "utstötta" (alienated) intellektuella. De tillhörde genom miljö och uppfostran samma socialgrupp som de intellektuella utanför nazismen: journalister, lärare, författare, konstnärer. Men de hade till mycket stor del på ett tidigt stadium blivit "rotlösa", kommit utanför den sociala krets till vilken deras ställning hänvisade dem. Detta framgår av skilda omständigheter. Endast omkring hälften av de propagandister som studerade vid universitet (60 procent av hela gruppen) fullbordade sina studier; av misslyckade studenter hade flertalet ingen ordinar yrkesverksamhet, utan

hamnade tidigt som funktionärer i partiet. I nära sammanhang härmed står att en exceptionellt stor del av propagandisterna under lång tid varit arbetslösa. Den bild man får av den typiske propagandisten är en student utan examen, rastlös och obalanserad, som i nazismen finner utflöde för sin irritation, sitt behov av spänning och omväxling och sina i en ordnad och mera normal tillvaro hopplösa ambitioner. En "väpnad bohem" bildade en kärntrupp inom rörelsen, och en förutsättning härför var den stora och tämligen permanenta arbetslösheten bland de intellektuella i det republikanska Tyskland.

Bland förvaltningscheferna dominerade "de missnöjda plebejerna". Det innebär att de styrande inom nazismen till stor del kom från en enkel miljö, att de innehade eller genom sin utbildning var bestämda för låga förvaltningsposter och att nazismen blev deras stora genväg till makt och ära. "Till stor del födda på landsbygden eller i små städer, av föräldrar med låg inkomst och ännu lägre prestige, förvärvade de ringa utbildning och fann sig, efter en tids militärtjänst, ställda inför ett liv i hårt och föga lönande arbete." Även inom denna grupp var antalet arbetslösa stort. En särgrupp inom förvaltningen är "specialisterna på våld", de ledande männen inom polisen, SS och SA. Denna grupp var och förblev långt mer plebejisk än de militära cheferna, bland vilka adelsmän och junkrar bildade ett starkt inslag. Under kriget fick — det framgår även av denna undersökning — militären successivt vika för polisen, och då katastrofen kom sköttes en rad ledande militära poster av partimän utan kompetens.

En stor del av de ledande nazisterna var "marginalmän", det vill säga de avvek i viktiga hänseenden från det normala inom folket eller samhällsgruppen. Detta framgår redan av det sagda. Men förhållandet kan belysas också genom mera speciella jämförelser. Relativt många var födda i utlandet eller i gränsområden som Bayern och Rhenlandet — Hitler, Rosenberg och Hess är de mest kända exemplen. De framstående nazisterna gifte sig avsevärt senare än andra, de bytte plats oftare — om de alls utövade något yrke — och fullbordade över huvud jämförelsevis sällan sina studier. Det kan här tilläggas att de nazistiska ledarna kom till makten tidigt; unga officerare och soldater 1918 var femton år senare ministrar, landshövdingar och polischefer.

Lerner anser sig med stöd av andra, ännu inte publicerade undersökningar kunna fastslå att nazismen är representativ för genom revolution till makt upphöjda grupper, för revolutionära eliter. Detta innebär ett hävdande av den psykologiska synpunktens betydelse. Det var de missanpassade, misslyckade, förbittrade som startade och ledde nazismen. Men de stora folkgrupper som röstade Hitler till makten är därmed inte karakteriserade. Det tillfälliga, men utbredda och svåra nödlaget gjorde det möjligt för de misslyckade att samla de missnöjda kring en svindlare.